

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2014

MATSHWAO: 80

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 23.

DITAELO HO MOHLAHLABUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka hloko PELE o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ka mora hoba o etse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Dithothokiso (30)
 KAROLO YA B: Padi/Novele (25)
 KAROLO YA C: Tshwantshiso/Terama (25)

4. Araba dipotso tse HLANO kaofela: TSE THARO KAROLONG YA A, E LE NNGWE KAROLONG YA B le E LE NNGWE KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o ithutileng tsona – Araba dipotso tse PEDI.
 Tseo o sa ithutang tsona – Araba potso e le NNGWE.

KAROLONG YA B: PADI/NOVELE

Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO MABAPI LE KAROLO YA B (PADI) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso e le NNGWE e telele le e le nngwe ya dipotso tse kgutshwanyane. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA C, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B.

6. Sebedisa lenanennetefatso le leqepheng la 5 ho o thusa ho nnetefatsa kgetho ya dipotso tsa hao.

7. **BOLELELE BA DIKARABO**

- Dipotso tse telele tsa Dithothokiso di lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa Padi le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwanyane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke be wa tswa lekoteng.

8. Latela ditaelo tse qalong ya karolo ka nngwe ka hloko.
9. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
10. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.

Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

- Metsotso e 40: KAROLO YA A
- Metsotso e 55: KAROLO YA B
- Metsotso e 55: KAROLO YA C

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
<i>Dithothokiso tseo o ithutileng tsona: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. Mmadiberwane	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	6
KAPA			
2. Ke a mo leboha	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	7
KAPA			
3. Boshodu	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	8
KAPA			
4. Ka pene letsohong	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	9
MMOHO LE			
<i>Thothokiso eo o sa ithutang yona: Araba potso e le NNGWE ho tse pedi tsena.</i>			
5. O se mphoqe	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	10
KAPA			
6. O se mphoqe	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	11
KAROLO YA B: PADI/NOVELE			
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>			
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	12
KAPA			
8. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	12
KAPA			
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	14
KAPA			
10. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	15
KAPA			
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	17
KAPA			
12. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshnyawane	25	17
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>			
13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	19
KAPA			
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	19
KAPA			
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	21
KAPA			
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	22

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o ithutileng tsona</i>) (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwanyane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o sa ithutang tsona</i>) (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwanyane)	5–6	1	
B: PADI/NOVELE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwanyane)	7–12	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwanyane)	13–16	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: O tshwanetse hore o arabe potso e le NNGWE KAROLONG YA B le potso e le NNGWE KAROLONG YA C tseo e leng mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) le mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane dikarolong tsona.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

O botsitswe dithothokiso tse tsheletseng (POTSO YA 1–6). Araba dipotso tse THARO feela karolong ena.

ELA HLOKO: Kgetha mme o arabe dipotso tse PEDI feela dithothokisong tseo o ithutileng tsona selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4); e be o tswela pele ho kgetha le ho araba potso e le NNGWE feela dithothokisong tseo o sa ithutang tsona (POTSO YA 5 le POTSO YA 6).

POTSO YA 1: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Mmadiberwane – T Leballo

- 1 Banna ba ne ba jeswa phehla mokobolo,
- 2 Ba jeswa fiatana motsheare wa lengeta,
- 3 Ba e foqwa ho thwe ha e bolaye e a thapisa,
- 4 Mosadi a ba phatsitse ka hare le bohale,
- 5 Mosadi a ba seseditse ka *bheka mina ndedwa*,
- 6 Banna ba siya malapa ba hlala basadi.

- 7 Tumo sa hae se ne se phatlaletse hohle,
- 8 Ya hae mekgwa e ne e tsejwa ke bohle,
- 9 E tsejwa Makgwakgweng ho ya Metjhatjhane,
- 10 Hore enwa mosadi ke mantja di a loma,
- 11 Enwa mosadi o bohale sa ntja ya motswetse.
- 12 Lena lebelete le sebete sa ho beha tau setswetse.

- 13 A kgobohelwa Ratjotjose wa Makgwakgweng,
- 14 A bua le maikutlo a qeta le pelo,
- 15 Hore enwa mosadi o tla be a thape,
- 16 Enwa ngwanana o tla mo ruta pula,
- 17 A mo phetsele jwalo sa nta ya lekoko,
- 18 A phutha mehaswana a wela tsela.

- 19 Ka hara Thabadimahlwa a re balakatha,
- 20 Ha Mmadiberwane a fihla a kokota,
- 21 A kgahlanyetswa ke meno masowana bolotsana,
- 22 A tshellwa sekala mmitsa ho tlosa lelese,
- 23 A bontshwa diphate leraba hore a phomole
- 24 Tjhaba sa kgotsa sa Thabadimahlwa
- 25 Sa re se tswa kae sena sa monna semamallo.

Sekaseka thothokiso ena, mme o tsepamise tshekatsheko ya hao hodima dihloohwana tseno tse latelang. Karabo ya hao e be mantswe a 250–300.

- Kgetho ya mantswe
- Karaburetso
- Mekgabisopuo/Dikapuo

KAPA

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

[10]

Phetla

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Ke a mo leboha – PM Ramathe

- 1 Ka mehla ha dinonyana di bina makodilo,
2 Di pakahatsa tjhabo ya letsatsi,
3 Di rorisa bitso la hae,
4 Ruri ke ananela boholo ba hae.
- 5 Ha ke tadimisisa kokonyana bopuwa tse fokolang,
6 Ke lemoha mesebetsi ya tsona ho se molebedi,
7 Di itokisetsa dinako ho fapana,
8 Ruri ke a mo babatsa.
- 9 Ka mehla dipalesa di thunya makgatsikgatsi,
10 Mebala ke koboanela ho kgabisa naha,
11 Ka menko ya tsona di kgahlisa naha,
12 E, ke tsona dimaka tsa ntate.
- 13 Dibopuwa ka kakaretso ke letshwao,
14 Tshwao la Mmopi ho ipaka,
15 Di ipaka ka tsa hae diketsahalo,
16 E, diketsahalo ka kakaretso di a nyarosa.
- 17 Ka mehla motho ke naletsana e pela kgwedi,
18 Boholo ba hae ho laela le ho busa,
19 Empa o busa ka lonya le leeme,
20 Empa ha e le teboho yona o a e hloka.

- 2.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? (1)
- 2.2 Temanathothokiso ya 2 e qholotsa maikutlo afe? (2)
- 2.3 Molathothokisong wa 3 ho sebedisitse mokgabisothothokiso/sebetsa/sehlomo sefe? (1)
- 2.4 Bolela mofuta wa karaburetso o fumanwang temanathothokisong ya boraro, o be o bolele bohlokwa ba yona. (2)
- 2.5 Qolla lentswe le bopang kgonyetso temanathothokisong ya 4. Bohlokwa ba kgonyetso eo ke bofe thothokisong? (2)
- 2.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo e le NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE

Bala thothokiso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Boshodu – PM Ramathe

1	Boshodu ba ntena ba nteka,
2	Ba nteleka ba ntahla,
3	Boshodu ba nkgapa ba mphahla,
4	Boshodu ba lerato maikutlong a ka,
5	Ka utlwa ka pelo nama ya paka,
6	Ka kgala sa Adama le Eva mafahla,
7	Boshodu ba mafufa ho fahla,
8	Ba fahla ntjhome bophoqo a baka,
9	Ka utswa ka fetoha sesomo,
10	Ka fetella ka ba mothemelle,
11	Boshodu ba ka ba ba mmooko feela,
12	Ba pheulwa ke moya e se lesiba selemo,
13	Ka sala ke itlhophere ke sa lle,
14	Ke sa lle ka boshodu fela sa ditjaka mofela.

- 3.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng ha o realo? (2)
- 3.2 Poeletsomodumo e fumanwang melathothokisong ya 1 le 2 e bopilwe ka modumo ofe, mme bohlokwa ba yona ke bofe thothokisong? (2)
- 3.3 Ke sekapuo sefe se sebedisitsweng molathothokisong wa 6. Bohlokwa ba sekapuo sena ke bofe thothokisong? (2)
- 3.4 Bolela maikutlo a hlahiswang ke sehloko thothokisong ena. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.5 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo e le NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Ka pene letsohong – Tebello M Lekitlane

- 1 Ka hanong leha ke itholetse ho feta lefatshe,
- 2 Ke sa ahlamise molomo ho ipuella,
- 3 Eka ke morena pela Bafilista,
- 4 Ha se hore nna ha ke na maikutlo.

- 5 Ka la ka leleme ha ke sa re letho,
- 6 Ha ke iketse ho bua lolololo ke ho tinnngwe,
- 7 Empa ka pene letsohong lena la ka,
- 8 Nka o tsholela masaakokometse wa makala.

- 9 Ka pene letsohong nka o bolella,
- 10 Ka o jwetsa a pelo mabinabine,
- 11 Wa ba wa utlwisisa a ka maikutlo,
- 12 Wa itela ho phela le nna ka ho hlokang kgutlo.

- 13 Ka pene letsohong nka o tshepisa,
- 14 Ka etsa e ngotsweng fatshe kanothata,
- 15 Wa ba wa bona ba ka botshepehi,
- 16 Wa bona hore ke fela ke le motho.

- 17 Ka pene letsohong le nna ke a bua,
- 18 Se mmakalle wa re ke a ikalatisa,
- 19 Wa re ka leleme ha ke bue ke leqitolo,
- 20 Ke kamoo ke nehilweng kateng, nkamohela.

- 4.1 Fana ka sebetsa sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 1. Bohlokwa ba sebetsa seo ke bofe thothokisong? (2)
- 4.2 Qolla lentswemamarane le hlahellang temanathothokisong ya 4. Bohlokwa ba lentswemamarane lena ke bofe? (2)
- 4.3 Sekaseka kamoo kgetho ya mantswe molathothokisong wa 6 e amang mookotaba wa thothokiso kateng. (2)
- 4.4 Moelelo o jerweng ke molathothokiso wa 18 o tiisa jwang se bolelwang ke molathothokiso wa 6? (2)
- 4.5 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ka polelo' e le NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MMOHO LE**

ELA HLOKO: Kgetha mme o arabe feela POTSO YA 5 kapa POTSO YA 6. O se arabe dipotso tsena ka bobedi.

POTSO YA 5: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba potso e latelang.

O se mphoqe – LS Booysen

1	Ke a kopa ke a rapela,
2	Pela hao ke beha thapedi,
3	Motjha, mmamele hle,
4	O se mphoqe, ke a rapela.
5	Bophelo ke ba hao ke a tseba,
6	Ka bona o etsa thato ya hao,
7	Ha o rata o ka bo baballa kapa wa bo senya,
8	Empa ke a kopa o se mphoqe.
9	Lefatshe le tletse menate ka hohle,
10	Meleko e a bitsa e a hwehla,
11	Ba bangata ba wetse, ba ile,
12	Empa wena ratu o se mphoqe.
13	Hlahlobong etsa kgoba hle!
14	Kgwaritsa o fete ka dinaledi
15	Mawatla a sale a ahlame,
16	Ratu, se mphoqe.
17	Le ha nka shwa hopola ntswe la ka,
18	A le lle tsebeng tsa hao,
19	Bosiu le motsheare le thuse,
20	Ke a kopa, o se mphoqe.

Sekaseka thothokiso ena, mme o tsepamise tshekatsheko ya hao hodima dihloohwana tsena tse latelang. Karabo ya hao e be mantswe a 250–300.

- Kgetho ya mantswe
- Karaburetso
- Dikapuo

[10]

KAPA

POTSO YA 6: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE

Araba POTSO YA 6 haeba o sa ka wa araba POTSO YA 5.

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

O se mphoqe – LS Booysen

- 1 Ke a kopa ke a rapela,
2 Pela hao ke beha thapedi,
3 Motjha, mmamele hle,
4 O se mphoqe, ke a rapela.
- 5 Bophelo ke ba hao ke a tseba,
6 Ka bona o etsa thato ya hao,
7 Ha o rata o ka bo baballa kapa wa bo senya,
8 Empa ke a kopa o se mphoqe.
- 9 Lefatshe le tletse menate ka hohle,
10 Meleko e a bitsa e a hwehla,
11 Ba bangata ba wetse, ba ile,
12 Empa wena ratu o se mphoqe.
- 13 Hlahlobong etsa kgoba hle!
14 Kgwaritsa o fete ka dinaledi
15 Mawatla a sale a ahlame,
16 Ratu, se mphoqe.
- 17 Le ha nka shwa hopola ntswe la ka,
18 Ha le lle tsebeng tsa hao,
19 Bosiu le motsheare le thuisse,
20 Ke a kopa, o se mphoqe.

- 6.1 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 6, mme bohlokwa ba sona ke bofe? (2)
- 6.2 Maikutlo a qholotswang ke thothokiso ena ke afe? (2)
- 6.3 Melathothokisong ya 3 le 4 ho sebedisitswe sejura/kgefutsohare. Hana bohlokwa ba sejura/kgefutsohare ke bofe thothokisong? (1)
- 6.4 Ntle le anastrofi ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng moleng wa 7? Bontsha kamoo sethothokisi se sebedisitseng bokgabo bona kateng. (2)
- 6.5 Molathothokisong wa 13 ho sebedisitswe lekgotsi. Bolela molemo wa lona thothokisong. (1)
- 6.6 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo e le NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/NOVELE

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE feela, ya mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) kapa ya dipotso tse kgutshwanyane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG ya B, o tlameha ho araba mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG ya C.

POTSO YA 7: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)**BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Moralong wa padi/nobele/novele mongodi ya atlehileng ke ya kgonneng ho re hlahisetsa dikarolo tse fapaneng tsa moralo. Bontsha kamoo mongodi wa padi ena *Botsang Lebitla* a radileng pale ya hae kateng ka ho manolla dintlha tsena tse latelang tsa moralo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Tlhahiso ya ditaba/Tlhekelo
- Tharahano
- Tharollo

[25]**KAPA****POTSO YA 8: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Tsietsi jwale o menahanong e tebileng. O fumane melaetsa e mengata matsatsing ana. Ho utlwahala hore Kotsi o phethotswe ke koloi, a ba a ikela boyabatho. Ho thwe kgwedi tse tharo ka mora moo, Tsekiso ke ha a bolawa ke dikebekwa tse ding tlong ya thitelo. Ho thwe Mmamasolomane o setse le Ditaba. Tsietsi o ne a ile a batla a tsieleha hore na jwale Ditaba enwa ke mang. Ha utlwahala hore Ditaba ke mora wa ho fela wa yena Mmamasolomane. Ba neng ba mo kumela ditaba tsena ba re ho ne ho ile ha eba le morearea, hobane ho ne ho bile le menyenetsi ya hore Ditaba ke mora wa moruti Moshebi. Taba ena e makaditse Tsietsi haholwanyane. Athe bophelo ke ntho e jwang? O hopola kamoo a neng a rata moruti Moshebi kateng. Banna!

Ke Mantaha kajeno, mme ho utlwahala hore eka basadi ba bohale haholo kajeno. Eka ba hopotsa banna ditaba tsa mafelo a beke. Eka hangata ditaba tsa mafelo a beke ha di monate. Eka boholo ba ditaba tsa mafelo a beke ke tse bosula. Eka boholo ba basadi ba di lala ka mmele ha di ntse di etsahala, ba emela letsatsi lena la Mantaha ha batho kaofela ba tlamehile ho tobana le nnete. Kajeno ke Mantaha. Lena ke letsatsi la Tjhaile Sekolokoto.

- 8.1 Ke hobaneng ha Tjhaile Sekolokoto a ne a tsonngwa ke Tsietsi hakanakana? (1)
- 8.2 Kgohlano e pakeng tsa Tsietsi le Tjhaile Sekolokoto ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 8.3 Ho ya ka boitshetleho ba ditaba tsa padi ee, ebe lehloyo la Tsekiso ho Tsietsi le ne le bakwa ke eng? (2)
- 8.4 Hangata ha ngwana a rehwa lebitso ho sebediswa thehello ka batho kapa ka diketsahalo. Bontsha bonnete ba taba ena o ipapisitse le mophetwa ya bitswang Ditaba. (2)
- 8.5 Hlalosa semelo sa Kgotso le Kgutso, metswalle ya Tsietsi. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 8.6 Ho ba teng ha Tseleng bophelong ba Tsietsi ho bile le seabo sefe maikutlong a boiphetetso a Tsietsi? (2)

LE**TEMA YA 2**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

E ne e le Labohlano ka shwalane ha Tsietsi a kena ka hara e nngwe ya dikoloi tse neng di eme ka kampong. Koloi ena e ne e atisa ho sesa bosiu moo. E ne e le ya mohlankana e mong eo Tsietsi a neng a se a tlwaetse sefahleho sa hae. Mohlankana enwa o ne a atisa ho tla le dikgarebe diphaposing tsena. Kajeno o ne a tlile le mosadi e mong eo ho neng ho hlakile hore o moholo ho yena, o bile o nyetswe. A e kgwatha Tsietsi, ya kena tseleng. O e kgwathile ka mokgwa o tsejwang ke yena. Ya hla ya dumela tsela, ya tatamolotseha ho leba bophirima. Ya jajametsa koloi e kgubetswana, ya haba dibaka. Ke ela e potela kwana, e kgannwa ke monnamoholo ya tedu di putswa.

E ne e le ha e potela ka sekgutlo ha e emiswa ke banna ba babedi, ba tshwereng dithunya, ba bonahala ba halefile.

'Ke yona koloi ena e nkileng Mmathabo,' ho realo e mong wa bona ka bohale. 'E ne e kgannwa ke monna ya apereng hempe e tshweu, le borikgwe bo boputswa. Monnamoholo, o e nka kae koloi ena? Bolela kapele! O e nka kae? Koloi ena e na le ditaba. O kae monga yona?'

- 8.7 Sekaseka phetoho e hlahelletseng bothong ba Tsietsi ka mora ho kgutla lebitleng. (2)
- 8.8 Hlalosa molemo oo Tsietsi a o unneng boikwetlisong ba hae sesoleng. (2)
- 8.9 Ke ka baka la eng ha monnamoholo Ramabanta le mofumahadi wa hae, ba ne ba bolokile sephiri sa hore Tsietsi a ipitse ka lebitso la Tshokolo Maema, feela ba ntse ba tseba lebitso la hae la nnete? (2)

- 8.10 Bolela ntho tse PEDI tse neng di sa tlwaeleha tse neng di etsahala ka hara bese mohla Tsietsi a ne a e kganna. (2)
- 8.11 A ko qolle makgetlo a MABEDI ao ka wona Tsietsi a ileng a etselletswa ha thwe o entse ketso e itseng empa ho se jwalo. (2)
- 8.12 Ha Tsietsi a ne a sotha Mmamasolomane tsebe nakong eo a neng a tlo batla tseo e leng tsa hae, o ne a etsa jwalo hobane ...
- Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa, mme o ngole feela tlhaku ya karabo e nepahetseng.
- A o ne a batla ho mo loma tsebe ena.
 B o ne a tseba hore mmasolomane ha a utlwe ditsebeng.
 C o ne a etsa seo mmamasolomane a neng a mo etsa sona ha a sa le monyane.
 D o ne a batla ho mo rwesa lesale tsebeng. (1)
- 8.13 'Tsietsi e latella tshotleho.' Ha o ne o le Tsietsi o iphumana ditsietsi di o hlwele setha jwalo ka Tsietsi, o ne o tla itshwasolla jwang maemong ao? (2)
[25]

KAPA**POTSO YA 9: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)*****DIEPOLLO – T SEEMA***

Moralong wa padi/novele mongodi ya atlehileng ke ya kgonneng ho re hlahisetsa dikarolo tsa fapaneng tsa moralo. Bontsha kamoo mongodi wa padi ena *Diepollo* a radileng pale ya hae kateng ka ho manolla dintlha tsena tse latelang tsa moralo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Tlhahiso ya ditaba/Tlhekelo
- Tharahano
- Tharollo

[25]**KAPA**

POTSO YA 10: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE***DIEPOLLO – T SEEMA*****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Ra laela mosadimoholo ra nto tswa monyako. Mmamokele o ile a bona ho hloka hore ke tsebe nnete, ke ka lebaka leo a ileng a mpoella a sa lobe letho a otlala ditaba phatlantjhotjho. Ke ne ke se ke le mosadi. Keng eo a neng a tla mpatela yona?

Hang ha re tswa heheng, ka bona koloi ya mapolesa e eme haufi le posong, empa ke ne ke sa e natse. Ha re atamela lapeng habo Matshediso le Mmannabi ra kopana le banna ba bararo ba mapolesa. O tla sitwa ho dumela seo ke tlang ho o bolella sona. Le nna ke sitilwe ho dumela. Ho ne ho se motho ya kgolwang se nthahelang. Ke ne ke tlo tshwarwa. Ke tshwarwa hobane ...

Ke qetile beke tse pedi phaposing e batang ya sepolesa mariheng ao. Diqosong tsena kaofela, ke ne ke sa tsebe ntho eo ke e tsekiswang, ke seo ke se bolelletseng Mmaseterata. Letsatsing la nyewe ke ile ka lokollwa. Matshediso, Mmannabi le mosuwehloho wa sekolo ba ne ba le teng, ba ntsheheditse. Ba ne ba utlwile bohloko jwalo ka nna bana bao beso. Re ne re se re tshwarane jwalo ka bana ba motho hantle. E, madi a a llelana. Kapa wena o nahanang?

- 10.1 Diepollo o ne a tshepile hore moruti le mmamoruti ba tla mo laela tsela e yang habo hantle. Hlalosa kamoo tshepo ya hae ileng ya fetoha lefeela la mafeela kateng. (2)
- 10.2 Ho tshwarwa ha Diepollo ke mapolesa ha Rammolutsi ho qholotsa maikutlo a jwang ho mmadi? Hobaneng o realo? (2)
- 10.3 Bontsha sekapoloto sa padi ena o itshetlehile ka ketsahalo tsa ho fihla ha Diepollo motseng wa Mahlwenyeng. (3)
- 10.4 Tshekamelo ya setso e ama diketsahalo tsa padi ena ka tsela efe? Hlakisa ka botlalo. (2)
- 10.5 Bolela hore ke eng eo Diepollo a e sibollotseng Habuasono. (2)
- 10.6 Kamano ya Diepollo le Dikenkeng e nnetefatsa jwang maelana a Sesotho a reng, *ho se tsebe ke lebote?* (2)
- 10.7 O itshetlehile ka ketsahalo e itseng pading ena, fana ka mofuta o le mong wa mophetwa. (2)

LE

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Hoja ebe ha ke ya mamela ha Mmamokele le malome Theko ba ntsheba, nka be ke wetse lenyalong leo ke sa le rerang, nka be ke shobetse. Teng ha ke ne ke sa fihla lapeng ha moruti ka lona tsatsi leo, ke ne ke tla tseba jwang ka monnamoholo eo e neng e tla ba monna wa ka. Ha ke ithorise hobane dintho tseo ke di entseng di nkentse mohale. Ka tsebo ya meriana, ke hlolehile ho ba ngaka e tummeng. Le ha ke ne ke le titjhere ya thuto ya mahlale Sehunelo, ke hlolehile ho ba morutehi ya hlahelletseng. Ka lengolo la booki ke thusitse makgolokgolo a baimana ho tlisa bophelo bo botjha lefatsheng. Nahana feela hore ka mora dilemolemo tse kana ebe tse ding tsa diporopotlwana tsena di hokae. Mohlomong ke bua le wena tjena ba bang ba bona ke batho setjhabeng.

Pretoria Academic ke ne ke le mosebeletsi sa setjhaba, ke rata mosebetsi wa ho thusa batho. Ka nako e nngwe ha ke sheba kamoo nna ke sa kang ka thuseha ha ke hloka thuso e le ka nnete, ke qobelleha ho dumellana le mantswa a reng: 'Ngaka ha e iphekole' le hore 'Sebopi se pheha ka lengetana'.

- 10.8 Hlalosa semelo sa Mmapelepele ka polelo e le NNGWE. (2)
- 10.9 Ka mantswa a hao a ko hlalose se ileng sa etsahala pakeng tsa Mmamolete le Diepollo, se ileng sa tiisa setswalle sa bona. (2)
- 10.10 Ako hlalose seabo sa ntate Kgaketla tshenolong ya dipatilweng tsa bophelo ba Diepollo. (2)
- 10.11 Ho patela Diepollo ho tseba nnete ya ditaba ka batswadi ba hae ho amme bophelo ba hae ka tsela efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 10.12 O itshetlehile diketsahalang tsa pale, bolela mofuta wa kgohlano o bakilweng ke malome Theko ka ho amoha kgaitsemi ya hae ngwana, mme o tshehetse karabo ya hao. (2)

(2)
[25]

KAPA

POTSO YA 11: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)**MME – NP Maake**

Moralong wa padi/novele mongodi ya atlehileng ke ya kgonneng ho re hlahisetsa dikarolo tsa fapaneng tsa moralo. Bontsha kamoo mongodi wa padi ena *Mme* a radileng pale ya hae kateng ka ho manolla ka dintlha tsena tse latelang tsa moralo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Tlhahiso ya ditaba/Tlhekelo
- Tharahano
- Tharollo

[25]**KAPA****POTSO YA 12: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE****MME – NP Maake****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Phirimaneng eo o ne a ile a ya diphateng e sa le ka pele. Bashemane le banana ba binang ba ne ba se ba le teng, ho kgabola pina, ba lokisetsa la hosane ha ba habo mohlankana ba fihla. Mehleng ena ha ho tshwane le mehleng ya kgale, ha pina di ne di lokisetswa ho sa na le nako. Mehleng ena ho se ho mpa ho etswa feela, mme le teng ha ho etswe hakaakang hore ho tlo binwa, ha e se ho iketsetsa monyetla wa hore tlhankana le thwetsana e tliho kopanela mona, ho etswe tsa bona ho fihlela bosiu bo bohola, mang le mang a tseba hore lapeng ba re o lenyalong. Monga mosebetsi yena o ne a sa ikutlwe monate, le ha ba ntse ba mo rorisa, ba boledisa botle ba hae. Ba bang banana ba ne ba hlile ba kgadile e le ka nnete, ba lakatsa eka e ka be ho nyalwa bona. Hoja ba tseba hore monga ditaba o ne a ka thabela ho ba sebakeng sa bona, mohlomong e mong a ka be a ile a ithaopa ho nka sebaka sa hae.

Ba binne ho se hokae ba be ba kgathetse. Ha ba phomola, ba tisetse tee le dikuku, ba bang ba ntse ba ikutswa ba nwa jwala bo neng bo behetswe bontate ba neng ba hlaba kgomo.

- 12.1 Ho ya ka ditaba tsa padi ena, fana ka maikutlo a hlahiswang ke Dikeledi mabapi le lenyalo la hae. Tiisa karabo ya hao. (2)
- 12.2 Mongodi o reha baphetwa ba hae mabitso ho ya ka diketsahalo tse nyallanang le mabitso a bona. Ka ntlha e le NNGWE feela, tshehetsa karabo ya hao o itshetlehile ka Dikeledi. (2)
- 12.3 Tharollo ya padi ee, e iponahatsa ketsahalang efe? (2)
- 12.4 Hobaneng ha Dikeledi a ne a re lentswe la mosadi eo a ileng a kopana le yena bosiu mohla a neng a balehela lenyalo la hae le a bata? (2)
- 12.5 O ka re rangwana Thollo le Bafokeng ba Matatiele ke batho ba nang le moya o jwang wa phedisano? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 12.6 Bolela se neng se etsa hore Mme a hane ha iswa sepetlele nakong eo a neng a se a kula haholo. (1)
- 12.7 Ketso ya ho tshwarela tsamaiso ya lepato la Mme lapeng la Thollo e bile le ditholwana/ditlamorao dife paleng? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le dikahare tsa buka. (2)
- 12.8 Bolela hore setswalle sa Dikeledi le Mpuse se bile le tshusumetso efe bophelong ba Dikeledi. (2)
- 12.9 Ke thuto efe eo re ithutang yona ka bophelo ba Mme? (2)

LE**TEMA YA 2**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

'Le nna ke ne ke maketse jwalo ka wena, rangwane ha ke fihla mona ho tswa mosebetsing, mme ke utlwa ditaba tsa mosadi enwa. Ebile ke di utlwile ka ngwana enwa wa ka e monyenyanane, Masesi,' ho hlalosa Mofokeng. Ha a mpoella hore Mme o hlokahetse, ke ne ke re o a phofa, jwalo ka ngwana, athe o bua tsona.

'O re monna a ka dula le motho a sa mo tsebe ka tlong, a tla tseba mohla a hlokahetseng hore ho ne ho ntse ho dula motho ha hae? Basadi ba Kgauteng ba tla le etsetsa mohlolo, Thollo.' Ke rangwane eo, a ntse a bua a pamotsa peipi ya hae, a dutse setulong se ka mora mokgoro, moo a neng a ntse a phahamisa nkgo le e mong wa Bafokeng, ya mo hlahlamang lelokong la Phokeng. 'Ke yena mosadi enwa wa hao ya bakileng ntho tsena kaofela. Ha ba habo mosadi enwa ya shweleng ba ka tla mona o tla re ngwana bona o bolailwe ke eng? Hona o tla re o ne o mmoloketseng ha hao o sa mo tsebe?'

'Rangwane kamoo taba ena e re hlasetseng kateng, ha ke ya ka ka fumana sebaka sa ho botsa Mmateboho ka mosadi enwa.'

- 12.10 Ho ya ka wena, o nahana hore Mmateboho o entse ketso e ntle hore mofu enwa a patelwe moo ha Thollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 12.11 Ketso ya Tsekiso ya ho lahla Dikeledi ka sehlooho e ile ya mo (Dikeledi) ama ka tsela e jwang? (2)
- 12.12 Akaretsa ditaba tse ileng tsa lebisa ntlheng ya hore Thollo a tlohe lapeng habo le ho ba leloko la hae la kwana Matatiele a tlo aha motseng wa Sebokeng. (2)
- 12.13 Thollo ke monna ya se nang boikarabelo, mme ketso ena ya ho hloka boikarabelo e baketse mosadi wa hae wa Matatiele mathata afe? (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG ya B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG ya B, araba ya moqoqo jwale.

POTSO YA 13: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

Ha le thakgiswe – M Leduma

Ho nyalana ha diketsahalo tse bopang tshwantshiso le sehlooho sa tshwantshiso ke taba ya bohlokwa kahong ya sengolwa. Nyalano ena e lokela ho bontsha momahano ya mohopolo, ho bopa mookotaba o phethahetseng. Bontsha mookotaba o hlahiswang ke nyalano ena ya sehlooho le dikahare tshwantshisong ya *Ha le thakgiswe*. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 14: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE**

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

TEMA YA 1

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Mme mpolaye – A Moloji***Pono ya Pele***

Ke femeng ya ditshepe ka mona ka Sebetsang. Ke nako ya kgefutso mme Sefako le Moremi, metswalle mona mosebetsing ke bana ba ja lekomo.

SEFAKO:	Hela wa mphato, se ka ntshiya hle! Wa tsamaya o le mong tje, molato ke eng?
MOREMI:	Ha ke tsamaya ke le mong ke tla jewa ke eng Sefako? Kapa o nahana hore ke ba moo ba tlwaetseng ho tshwara poho?
SEFAKO:	<i>(O fihlile ho yena)</i> Tjhe bo, Moremi. Hana le baa ba sa tsebeng mekgabiso ya puo le metlae?
MOREMI:	Le a se rata Sesotho boSefako, motho wa teng a sa se tsebe le ho se tseba.
SEFAKO:	Se ka nqabola, moreso. Tlohela ho bapala wena. Nka o bolella ka dikapuo, mahlahlelo, malahlelwa le maele ka o makatsa hona jwale.

MOREMI:	Ke tsebile hore o tla tjho jwalo! Nka o jwetsa hona jwale wa sala o ahlame ha ke bua Sesotho.
SEFAKO:	He monna Moremi, ha re ke re tlohele tseo re ke re utlwe ka tsa mafelo ana a fetileng a beke weso. O ne o le kae wena, o iketsang?
MOREMI:	O a tseba hore rona boMoremi weso, re phelela ho thabisa mafumahadi a rona. Re ne re itse kgalo ka mona ka Thekong, ke bolela kwana Metsing, nna le mohatsaka, Dineo.
SEFAKO:	Wa tla wa e hatella taba eo. Ka mantswe a mang o re rona ha re thabise mafumahadi a rona, Moremi?

- 14.1 Ke kamano efe eo moradi wa Moremi a bileng le yona le Sefako? (1)
- 14.2 Kamano ena e hlahisa semelo sa Sefako jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 14.3 Ditlamorao tsa kamano ya Sefako le moradi wa Moremi di re fa molaetsa ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 14.4 Ho ya ka dikahare tsa tshwantshiso ena, na o ka re dikahare tsa yona di tsamaellana le sehlooho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 14.5 Ebe o ka hlalosa boitshwaro ba Dineo, mohatsa Moremi e le bo jwang? Tiisa ntlha ena ka ketsahalo e le NNGWE e tshwantshisong. (2)
- 14.6 Bontsha sephetho se sa lebellwang, se ileng sa sibollwa ke Sefako nakong eo a neng a fihla habo kgarebe ya hae, Mmantwa. (2)
- 14.7 Setswalle sa Moremi le Sefako se nnetefatsa jwang sekapolelo/maelana a Sesotho a reng, 'ho se tsebe ke lebote'? (2)

LE

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Pono ya Bosupa

Ke ka ona mantsiboya ao. Ha moremi. O dutse kante.

MOREMI:	He banna, koloi yane e emeng hekeng ke ya Sefako. Na monna eo o ne a tiile ha a re o batla ho ntjhakela ka tsatsi le leng? Hona o tsebile jwang ha ka moo, hobane le nna ha ke tsebe ha hae ke le tjee. Butle ke bolelle Dineo hore motswalle wa ka eo re sebetsang le yena ke enwa a fihla ... Dineo yee! Dineo, a ko hlahe kwano, Mme.
DINEO:	Keng na ntate?

MOREMI:	Koloi yane e hekeng ke ya Sefako, bang ba mmitsa Fako. Re sebetsa le yena. Ke a kgolwa o tihakile hobane le mofumahadi wa hae ke eo ka koloing.
DINEO:	Oho hle ntate! ... Motho eno ke yena mokgwenyana wa hao ... Ha se motho eo le sebetsang le yena. Ha se yena ntate.
MOREMI:	O reng Dineo! ... O reng? ... Butle ke atamele ho bona hantle, ke o bontshe hore ke Sefako motho eno! ...
DINEO:	Se ka ya hle ntate! ... Ba tlohele!
MOREMI:	Ha eka koloi e a tloha tjee ... le teng ka lebelo le leholo ... Athe ho etsahalang moo. Sefako o balehang banna?

- 14.8 Kgohlano e pakeng tsa Moremi le Dineo ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 14.9 Ha o ne o le Mmantwa, o ne o ka ikutlwa jwang ha o elellwa hore motho ya o imisitseng, ha a rate ha batswadi ba hao ba ilo beha molato lapeng labo? (2)
- 14.10 Bolela lebaka le neng le etsa hore Sefako a hane ho ya le Mmantwa moo a neng a dula teng. (2)
- 14.11 Pheletsong ya tshwantshiso ena, Mmantwa o ile a beha mmae molato wa hore ke yena ya mmolayang. Ebe Mmantwa o ne a nepile ka ho qosa motswadi wa hae jwalo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 14.12 Akaretsa ditaba tse ileng tsa lebisa sehlohlolong sa tshwantshiso ena. (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 15: POTSO E TELELE (YA MOQOQO)****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Sesotho se re: **Ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka dikgapa kapa ka leqeba ho opa.** Nnetefatsa maele ana ka ho bontsha mookotaba o amanang le ho se mamele dikeletso ha Molefi o itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA**

POTSO YA 16: DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

MORONGWE: Molefi! Ke hobaneng ha o sa ka wa mpoella hore o nnyalletse hore ke tlo bekwa heno moo. Hona ke tlo bekwa ka eng, hokae?

KGOLWANE: Morongwe ngwanaka e seng ho beka empa ho beka. Ke ne ke se ke o kopa ngwanaka hore o se ke wa ntsha lentswe lena moeelong wa lona. Ha e le hantlente lentswe lena le bolela hore ngwanana ya qetang ho nyalwa o dula nakwana bohadi e le ha ho bontshwa kamohelo le ho rutwa tsa bohading. Hona ho etswa ka lebaka la ho phema taba ya hore ngwana motho a tle a se ke a iphumana a tsitsipane lelapeng lena le letjha leo a iphumanang a le ho lona.

- 16.1 Diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahala nakong efe? Hobaneng o realo? (2)
- 16.2 Hana ha seapadi se bua se le seng sengolweng, lewa lee la bongodi le bitswang? Bohlokwa ba lewa lena ke bofe? (3)
- 16.3 Ha Morongwe a hana ho bekwa bohadi, ketsahalo ena e totobatsa mofuta ofe wa kgohlano? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 16.4 Ke eng eo batswadi ba Morongwe ba ileng ba e kopa ho barumuwa ba habo Molefi ba neng ba tlo kopa mohope wa metsi? (2)
- 16.5 Bolela hore Mofammere ke seapadi sa mofuta ofe. Hobaneng o realo? (2)
- 16.6 Ke sephetho sefe se sa lebellwang se ileng sa hlahella ha Morongwe a fihla habo Molefi? (2)
- 16.7 Sepheo sa mongodi sa ho sebedisa lewa la hore Molefi a hane ho lemoha hore boNgatane ke dira tsa hae ke sefe? (2)
- 16.8 Mongodi o hlahisitse Montsheng a sa ruteha, le ha ho le jwalo ho na le lehlakore le letle leo a ipabotseng ka lona. Le bolele. (1)

LE

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

TAKADIMANE: Banna, Molefi o reng? Ka nnete ka ba ka utlwa meriri ena ya ka e baleha. Jwale o ile wa etsa eng monna heso?

MOLEFI: O tla ntebatsa ditaba tse tsa masiu Takadimane. Ke hona he, ke kopa hore o se ke wa nna wa nkenana hanong ha ke ntse ke o phetela tsona. Takadimane, eitse ha ba hlokomela hore ke ba tadimme, ka bona ba ipopa, ba bile ba fetoha kganya e nyenyane, e kang e mona ya senakangwedi. Kganya ena e ile ya ikgara seka setsokotsane ho fihlela e ba e nyamela nyame!

TAKADIMANE: Molefi o mpoella eng monna heso?

MOLEFI: E, ho jwalo Takadimane. Ka morao ho moo ke ile ka sokola boroko. Tjhe, nengneng ke ile ka robala. Ke sa robetse jwalo, ka boela ka tsetsela. Nakong eo ke neng ke leka ho phahamisa hlooho ho ne ho hana. Empa tjhe, qetellong ya phahama. Lekgetlong lena ke ile ka ema, yaba ke bula kgaretene butlebutle, le hona ka hloko. Takadimane kantle ka mane ke ha ke bona motho ya tsotseng, a tshwere tshwene, a ntse a potapota mmotorokara wa ka ka yona.

- 16.9 Bontsha ntlhakemo ya mongodi malebana le banana ba tswang ditoropong ba bile ba rutehile, o itshetlehile ka bopaki bo kgolwehang ho tswa tshwantshisong. (2)
- 16.10 Ngatane o hlahella e le nta-selomela-kobong. Qolla ketsahalo e le NNGWE feela e totobatsang sena. (1)
- 16.11 Tharahano ya terama ena e iponahatsa ketsahalong efe? (2)
- 16.12 Hara metswalle ya Molefi kaofela ha yona, ke efe eo Molefi a neng a sa tshwanela ho e tshepa? Hobaneng o realo? (2)
- 16.13 Akaretsa molaetsa wa tshwantshiso ena. (2)
- [25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80